

WAT HET ZWAARST WEEGT

Professionals
en de
autonomie
van het kind

IDO WEIJERS

u i t g e v e r i j
SWP

Wat het zwaarst weegt

Professionals en de autonomie van het kind

Ido Weijers

ISBN 978 90 8560 376 4

NUR 740

THEMA JK

BISAC LAW038020 / SOC025000

© 2024 Uitgeverij SWP Amsterdam

Alle rechten voorbehouden. Tekst- en datamining niet toegestaan.

Voorwoord

Een paar blogs omwerken tot een bundeltje – dat was het bescheiden idee waarmee ik ruim een jaar geleden aan dit project begon. Maar toen ik me opnieuw verdiepte in een paar van de onderwerpen waarover ik vanaf 2014 regelmatig korte stukjes had gepubliceerd op blog.pedagogiek.nu, raakte ik extra gefascineerd door de materie en wilde ik een aantal kwesties juist verder bestuderen. Het ging steevast om de opgave voor professionals om oplossingen te vinden voor kinderen die in de knel zaten, omdat er in de opvoeding of verzorging dingen misgingen, omdat hun ouders na hun scheiding maar niet tot werk-bare afspraken konden komen, omdat ouders te ver gingen om hun kind tegen risico's te beschermen of juist bijzonder veel risico namen bijvoorbeeld door hun kinderen zomaar in te zetten voor commerciële activiteiten of omdat ouders simpelweg niet wisten hoe te reageren op de ernstige situatie waarin hun kind terecht was gekomen.

Al doende werd ik steeds meer getripped door de vraag hoe professionals omgaan met de eigen inbreng van het kind als zij zelf een andere mening zijn toegedaan. Intussen drongen nieuwe onderwerpen zich aan mij op, met name op het terrein van de medische praktijk, waarbij de kwestie van de eigen stem van het kind een cruciale rol bleek te spelen. Stap voor stap groeide dit uit tot het centrale thema van dit boek: de wijze waarop professionals de mening van het kind serieus nemen en de wijze waarop ze vervolgens, in het geval zijzelf een andere mening hebben, een balans proberen te vinden tussen de wensen van het kind en wat zij als zijn belang zien.

Ik had dit boek niet kunnen schrijven zonder hulp van verschillende kanten. Ik wil allereerst degenen bedanken die mij op grond van hun specifieke expertise van commentaar op een of meer hoofdstukken hebben voorzien. Justine Pardoën, hoofdredacteur van Ouders Online, directeur van Bureau Jeugd & Media en specialist op het gebied van digitalisering en opvoeding, leverde zeer nuttig commentaar bij het

concept van hoofdstuk 3. Hetzelfde geldt voor Joost Huijer, docent-onderzoeker bij het Molengraaff Instituut voor Privaatrecht van de Universiteit Utrecht, lid van de Commissie Rechtsbescherming en Rechtsstatelijkheid en gespecialiseerd in het functioneren van het systeem van kindbescherming in Nederland, wat betreft de hoofdstukken 4 en 5. De ervaren advocaat Ivonne Leenhouders, partner bij het Amsterdams advocatenbureau Jebbink Soeteman, attendeerde mij via een interview in *Het Financieele Dagblad* op de voor jongeren schadelijke kant van de nieuwe Wet seksuele misdrijven, waarna zij mij voorzag van een berg relevant materiaal dat bijzonder hielp bij het schrijven van hoofdstuk 7. Irma Hein, kinder- en jeugdpsychiater verbonden aan Levvel, afdeling gezinspsychiatrie en postdoc onderzoeker bij Amsterdam UMC afdeling Kinder- en Jeugdpsychiatrie, leverde prikkelend commentaar bij een eerste versie van een essay dat mede daardoor uitgroeide tot twee aparte hoofdstukken 8 en 9. Mirjam Sombroek-van Doorn, hoogleraar Recht & Gezondheid aan de Universiteit Leiden, voorzag mij vervolgens van het nodige commentaar bij hoofdstuk 8. Rutger Jan van der Gaag, emeritus hoogleraar kinder- en jeugdpsychiatrie en oud-voorzitter van de NVvP en de KNMG en kinder- en jeugdpsychiater Menno Oosterhoff deden dat bij het stuk dat resulteerde in hoofdstuk 9. Uiteraard blijf ik zelf verantwoordelijk voor de uiteindelijke tekst, maar ik heb veel gehad aan hun opmerkingen en suggesties. Allemaal heel hartelijk dank.

Daarnaast heb ik voor dit boek dankbaar gebruik kunnen maken van verslagen van raadsonderzoekers, waarin zij de ingewikkelde casuïstiek waar ze geregeld mee te maken krijgen ter gezamenlijke bespreking in een door mij georganiseerde studiegroep hadden voorgelegd. Mijn Utrechtse oud-collega, wijsgerig pedagoog Bas Levering gaf mij op verschillende punten advies. Ik dank hem en onze gezamenlijke uitgever Paul Roostenstein voor hun vertrouwen en steun bij dit project. En ten slotte wil ik Tjitske bedanken voor de vele uren dat ze mijn worsteling met de hier besproken onderwerpen aanhoorde, vragen stelde, actief meedacht en slimme suggesties deed.

Inhoud

1	Inleiding	11
	Het belang en de stem van het kind	13
	Kind in de knel	17
	Een prudente overheid	18
	Bescherming en rechten van het kind	20
	Evolving capacities	21
	Rechten van het kind in de praktijk	23
	De essays	25
2	Luisteren naar het verhaal van het kind	29
	Het afwezige verhaal van Alicia	33
	De stem van het zieke kind	36
	Het luisterend oor van de raadsonderzoeker	39
	Als de ouders uit elkaar gaan	41
	Het kindgesprek bij de rechter	42
	De bijzondere curator	47
	Tot slot	50
3	Kind in de influencer industrie	51
	Kritiek	56
	Handhaving	58
	Bescherming	60
	De stem van het kind	68
	Tot slot	70

4	Kind in bescherming	73
	Angst	77
	Voorzorg	79
	Alle baby's en peuters screenen op autisme	81
	Kwelkwartet	83
	Uithuisplaatsing	85
	Casuïstiek	91
	Conclusie	98
5	Kind in scheiding	101
	Loyaliteitsproblemen	104
	Het ouderschapsplan	107
	Bijsturen	112
	Uithuisplaatsing en gezagsbeëindiging	116
	Tot slot	122
6	Omgang eisen	125
	Ouderverstoting	126
	Verhuizing maar continuering contact	133
	Toename strijd om omgang	135
	Omgangsrecht grootouders	141
	Drempelverlaging omgang grootouders	146
	Tot slot	153
7	Seksuele autonomie jongeren	155
	Wet seksuele misdrijven	156
	Autonomie minderjarige	158
	Seksuele autonomie	159
	Bescherming tegen zichzelf	164
	Onrechtvaardige straf	167
	Tot slot	170

8	Kind in de palliatieve zorg	173
	De ontwikkeling van de kinderpalliatieve zorg	174
	Praten met ongeneeslijk zieke kinderen	178
	Als een kind behandeling weigert	183
	Als een kind verzoekt om actieve levensbeëindiging	190
	Tot slot	194
9	Jongeren, psychiatrie en euthanasie	195
	De richtlijn	196
	Jongeren	202
	Steun ouders	209
10	Uitleiding	213
	Het belang en de stem van het kind	214
	De overheid als achtervang in noodgeval	217
	Kinderbescherming: het belang van het kind	218
	Scheiding en omgang: balans alle betrokkenen	220
	Autonomie minderjarigen	221
	Tot slot	223
	Eindnoten	225

1

Inleiding

An is zeventien. Zij verblijft sinds kort in een gesloten jeugdhulpinstelling. An had een allesbehalve gemakkelijke jeugd. Vanaf haar vijfde was zij twee jaar onder toezicht gesteld, waarbij haar ouders in de opvoeding werden bijgestaan door de William Schrikker Stichting. Inmiddels zijn haar ouders na vele heftige ruzies gescheiden en woont haar moeder op een geheim adres waar An tot een jaar geleden eveneens verbleef. Wegens hoogoplopende conflicten tussen moeder en dochter, klachten over drugsgebruik en omgang met verkeerde vrienden, is zij ter bescherming op haar zestiende uit huis geplaatst. Desondanks doet zij het goed op school. Zij zit op de havo en ze wil daarna rechten studeren. Dit plan wordt in haar ogen echter volledig doorkruist doordat de betrokken Gecertificeerde Instelling (GI) haar voor bijna een jaar naar Portugal wil sturen om daar deel te nemen aan een jongerenproject. Daarom is zij, bijgestaan door een advocaat en gesteund door haar moeder, naar de rechter gestapt.¹

An erkent dat het eerder niet goed met haar ging en ze maakt duidelijk dat ze begrijpt dat het beter voor haar is om niet in haar oude omgeving te wonen en contact met de vrienden waarmee ze hiervoor omging te vermijden. Zij vertelt dat het goed gaat sinds haar verblijf in de instelling en dat ze daar nog wat langer wil blijven. De gedragswetenschappers verbonden aan de instelling bevestigen dat het goed met haar gaat. Er zijn geen klachten over haar, ze is rustig aanwezig op de groep, houdt zich prima aan de regels en is respectvol naar de begeleiding en haar groepsgenoten. Ze heeft een nieuwe start gemaakt, ze heeft het uitgemaakt met haar vriend en het contact met haar moeder hersteld. An heeft een duidelijk doel voor ogen: haar opleiding afmaken en tegen de tijd dat ze achttien wordt beginnen met begeleid wonen. Zij benadrukt dat de school voor haar erg belangrijk is, dat zij die per

se wil afmaken en haar diploma wil halen en dat het jongerenproject in Portugal dat frustrereert. De GI houdt echter voet bij stuk. Van die kant wordt gesteld dat het jongerenproject in Portugal de enige oplossing voor haar problemen is.

Meerdere dingen vallen op in deze zaak. Ten eerste is dat het feit dat de GI nauwelijks lijkt te hebben geluisterd naar hetgeen An zelf naar voren brengt. Goed luisteren naar het kind – dit kernbeginsel van elke pedagogische benadering impliceert niet alleen dat serieus op haar verhaal wordt gereageerd. Het betekent ook dat alert wordt aangehaakt bij de doelen die de jonge persoon zelf stelt – een van de basisbeginselen van onder andere motiverende gespreksvoering.² In een situatie als deze is het al grote winst dat de jongere welbewust lijkt te mikken op afmaken van haar school en zelf al cruciale stappen heeft gezet om haar leven weer op de rails te krijgen. Dit vraagt in plaats van dramatisering en hard tegen de wensen van de jongere ingaan juist om ondersteuning en stimulans.

Ten tweede de leeftijd. An is zeventien, op de drempel naar zelfstandigheid. Vanaf zestien jaar mogen jongeren in Nederland zelfstandig al talloze beslissingen nemen. Het getuigt van een pijnlijk gebrek aan besef van de ontwikkelingsfase van het meisje om in plaats van met haar in gesprek te gaan over haar toekomst en haar te helpen bij het uitstippelen van haar plannen lijnrecht tegen haar wensen in te gaan. Ten slotte valt er bij nadere beschouwing nog iets anders op aan deze casus. Dat is het gebrek aan onderbouwing van het voorstel van de GI. Het project dat de GI voorstelt komt namelijk niet voor op de lijst van effectieve, erkende interventies van het Nederlands Jeugdinstituut (Nji). Het wordt zelfs helemaal niet vermeld in de Nji-databank. Waarop baseert de GI dan de stelling dat dit project echt in het belang is van An en dat het zelfs de ‘enige’ oplossing van Ans problemen zou bieden? In elk geval berust dit voorstel niet op een solide diagnose van Ans problematiek, zoals de gedragswetenschappers van de instelling hebben duidelijk gemaakt.

Het belang en de stem van het kind

Serieuw luisteren naar wat het kind naar voren brengt aan de ene kant en aan de andere kant met een weloverwogen visie komen op het belang van het kind: dat zijn precies de twee kwesties die in dit boek centraal staan. Dit boek gaat vooral over de balans tussen deze twee invalshoeken, die per situatie verschillend kan uitpakken. Voor alle beleid betreffende kinderen geldt dat er aandacht moet zijn voor het belang van het kind én dat er moet worden geluisterd naar de eigen mening van het kind. Beide uitgangspunten zijn neergelegd in het Internationaal Verdrag inzake de Rechten van het Kind (IVRK) en terecht wordt vaak gesteld dat zij de kern van het Kinderverdrag vormen. Maar de vraag is hoe deze uitgangspunten zich tot elkaar verhouden. Het belang van het kind, dat is immers wat *wij* – deskundigen, rechters, pedagogen, psychologen, jeugdpsychiaters, kinderartsen, kindbeschermers – als van het grootste belang voor het kind beoordelen, terwijl dat lang niet altijd hetzelfde is als wat het kind *zelf* het belangrijkste vindt. Op dit vraagstuk zoek ik met dit boek een antwoord. Dat doe ik niet zozeer via een theoretische exercitie, maar primair aan de hand van de bestudering van verschillende praktijken waarin uitdrukkelijk beslissingen worden genomen (of zouden moeten worden genomen) ‘in het belang van het kind’ en waarbij tevens de vraag speelt (of zou moeten spelen) naar de mening van het kind. Uiteraard speelt daarbij aan de ene kant steeds de vraag, net als bij An, of het belang van het kind wel degelijk is onderbouwd en aan de andere kant of het kind eigenlijk wel echt is gehoord en daar serieus op is gereageerd.

In dit boek komen vele kwesties aan bod, maar centraal staat steeds de vraag hoe te handelen als het kind in de knel komt – als het klem komt te zitten tussen zijn ouders wanneer die na hun scheiding in een aanhoudend gevecht verwickeld raken en geen oog meer hebben voor de ellende die dit voor hun kind oplevert; als er signalen zijn van ernstige verwaarlozing, misbruik of manipulatie, van vergaande ouderlijke onmacht of heftige conflicten waarbij de ouders zich doof tonen voor de inbreng van hun kind; als een doodziek kind tegen de wens van een van z’n ouders afziet van behandeling, of als we moeten erkennen dat een kind het leven niet meer aankan maar daarvoor nergens gehoor vindt.

Met andere woorden: dit boek gaat over zeer verschillende vraagstukken waarbij het belang van het kind in het geding is.

Aan de hand van een grote hoeveelheid casuïstiek beoog ik in dit boek op een toegankelijke manier de vraag te behandelen wanneer en hoe overheidsbemoeienis in het belang en ter bescherming van het kind in dergelijke situaties noodzakelijk en gerechtvaardigd is en vooral wat die bemoeienis, bestaande uit interventies en wet- en regelgeving, moet inhouden. De casuïstiek berust behalve op verhalen van raadsonderzoekers en artsen die ons hun praktijkervaringen hebben voorgelegd en op items uit de onderzoeksliteratuur en kwesties die in de actuele politieke besluitvorming en wetgeving een rol spelen, voor een belangrijk deel op zaken die net als de casus van An voor de rechter zijn gebracht. Ik probeer met dit boek in de eerste plaats op deze verschillende kwesties een pedagogisch perspectief te bieden met uitdrukkelijk oog voor de juridische en de ethische kant van de zaak.

Dit boek biedt allerm minst een compleet en systematisch overzicht van alle kwesties die onder de noemer van 'het belang van het kind' zouden kunnen worden behandeld. In die zin is het zeker geen klassiek studieboek maar eerder een bundel essays. In deze essays gaat het steeds om kwesties die zich de laatste jaren hebben voorgedaan of die op dit moment sterk spelen. De actualiteit van de vraagstukken die hier worden behandeld, impliceert dat die moeten worden gezien tegen de achtergrond van de huidige penibele situatie in de jeugdzorg en de jeugdbescherming in ons land. Die situatie kan er helaas aan bijdragen dat het kind verder in de knel komt in plaats van dat er goed naar hem wordt geluisterd en er snel en adequaat hulp wordt geboden.

Dat de jeugdzorg in crisis verkeert is zeker voor de lezers van dit boek allang geen nieuws meer. Diverse acties, brandbrieven en alarmerende rapporten hebben hier de afgelopen jaren de aandacht op gevestigd. Met name sinds de decentralisatie van de jeugdzorg naar de gemeenten begin 2015 gaat deze zorg gebukt onder een reeks ernstige problemen.³ Allereerst de bizarre combinatie van grote en aanhoudende financiële tekorten bij de gemeenten en tegelijkertijd enorme winsten bij een snel toegenomen aantal zorgbedrijven: sinds 2015 is de jeugdzorg als markt zo aantrekkelijk geworden dat Nederlandse en buitenlandse durfinvesteerd ers elkaar verdringen om hiervan te kunnen profiteren. Op haar

beurt heeft de marktwerking in deze sector gezorgd voor een enorme groei van de voorziening in eenvoudige, lichte hulpvragen ten koste van de voorziening voor zwaardere, specialistische hulp waar effectieve interventies echt dringend nodig zijn. Daarbij komt dat de rechtsbescherming van ouders en kinderen sinds 2015 in meerdere opzichten achteruit is gegaan. Zo zijn de afgelopen jaren herhaaldelijk rechterlijke beslissingen betreffende opname van een minderjarige in een gespecialiseerde instelling door gemeenten wegens gebrek aan middelen genegeerd. Tegelijkertijd zijn ouders en kinderen vanaf de aanloop naar de transitie geconfronteerd met ingrijpende maatregelen in het kader van 'drang', met als gevolg dat talloze kinderen zonder rechterlijk oordeel en zonder juridische ondersteuning in een gesloten instelling zijn beland.

Deze negatieve ontwikkelingen spelen onvermijdelijk een rol bij de kwesties die in dit boek aan de orde zijn. Toch beoog ik, zonder helemaal weg te kijken van deze sociale en politieke context, deze vraagstukken betreffende het belang en de bescherming van het kind vooral te analyseren als praktische en primair pedagogische opgaven voor de betrokken professionals. Hoe kan het belang van het kind zo goed mogelijk worden gerealiseerd gegeven de vechtscheiding waarin zijn ouders verstrikt zijn geraakt? Hoe vermijdt de jeugdbeschermer dat zij tot een te subjectief gekleurd oordeel komt? Hoe vindt zij de juiste balans tussen goed en begripvol luisteren naar wat ouders, kind en andere direct betrokkenen naar voren brengen en toch voldoende afstand houden om tot een zo objectief mogelijke beoordeling en tot een zinvolle interventie te komen? Wat is de beste insteek gelet op het belang van het kind als het kind en zijn ouders lijnrecht tegenover elkaar staan en de ouders simpelweg niet van plan zijn de wensen van hun kind serieus te nemen of niet (meer) in staat lijken om daar op eigen kracht met begrip op te reageren?

Niet zonder reden heb ik hier een subjectief tegenover een objectief oordeel gezet. Verschillende studies, maar ook de analyses van de voor dit boek verzamelde casuïstiek, brachten namelijk aan het licht dat omtrent de noodzaak van een objectief, dat wil zeggen zo objectief mogelijk, professioneel oordeel niet altijd helderheid bestaat onder de betrokken professionals. Soms is net als in de casus van An onduidelijk